

ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

του Π. Πουλιόπουλου (1931)

(Τό παρακάτω άρθρο, γραμμένο από τον Παντελή Πουλιόπουλο και με θέμα την κρίση του πολιτισμού δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Ρυθμός», μηνιαία Έκδοση Επιστήμης και Τεχνών, περίοδος Α', αριθ. φύλλο 1, 1931, της «Φοιτητικής Συντροφιάς». Παρ' ότι είναι γραμμένο πριν από 81 χρόνια διατηρεί ακέραια την επικαιρότητά του και αναδुकνείει με επιστημονικό τρόπο, στη βάση του επιστημονικού μαρξισμού, τα θεμέλια της σημερινής πολιτισμικής κρίσης).

[Διαβάστε το άρθρο...](#)

ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ένα από τα κυριότερα επιχειρήματα που χρησιμοποίησανε πάντα μέσα στην Ιστορία οι απολογητές των κοινωνικών καθεστώτων που κατέρρεαν, ήτανε πώς με την ανατροπή τους εκινδύνευε ο πολιτισμός. Η προσπάθεια των κυρίαρχων τάξεων νά διατηρήσουνε την οικονομική και πολιτική τους κυριαρχία και τα κοινωνικά τους προνόμια, παρουσιάστηκε από τους συντηρητικούς ιδεολόγους σαν «υπεράσπιση των πολυτίμων και αιωνίων αξιών του πολιτισμού». Και εννοούν εδώ όχι κυρίως την Κουλτούρα με την καθολική, ενιαία και μόνη επιστημονική σημασία που έδωσε στον όρο η μαρξιστική κοινωνιολογία: το σύνολο των έργων που υψώνουνε τους ανθρώπους πιο πάνω από τη φυσική κατάσταση και που σε τελευταία ανάλυση βασίζονται στην πολύμορφη ανάπτυξη της Τεχνικής. Θέλουνε περισσότερο να μας θυμίσουν τον πολιτισμό σαν ανώτερη εκδήλωση της Κουλτούρας, δηλαδή τις πλαστικές τέχνες και τη λογοτεχνία, τη μουσική, τούς πολιτικούς, ηθικούς και θρησκευτικούς θεσμούς, τη φιλοσοφία και γενικά τα σημεία εκείνα του ιδεολογικού υπερσκελετού της κοινωνίας που δεν έχουνε μια στενή σχέση με την υλική παραγωγή¹.

Σημείωση 1. Συχνά αυτό το ονομάζουμε *civilisation*. Μα είναι σύγχυση στην ορολογία, που πηγάζει από ιδεαλιστικό προσανατολισμό. *Civilisation* είναι μια ιστορική εποχή στην εξέλιξη της ανθρώπινης κουλτούρας. Πρώτος ο Μόργκαν έδωσε με το κλασικό του έργο «Αρχέγονη Κοινωνία» μία επιστημονική διαίρεση παίρνοντας για κριτήριο τις διαδοχικές κατακτήσεις της τεχνικής: άγρια εποχή, βαρβαρική και *civilisation*. Στα εθνογραφικά δεδομένα και συμπεράσματα του Μόργκαν στηρίζεται και το γνωστό έργο του Φρ. Ένγκελς «Η Καταγωγή της Οικογένειας, της Ατομικής Ιδιοκτησίας και του Κράτους». Η άγρια εποχή περιλαμβάνει με τη σειρά τις αρχές του ανθρώπινου γένους, το ψάρεμα, τη χρησιμοποίηση της φωτιάς και τελειώνει με την εφεύρεση του τόξου και του βέλους, περίπου 60.000 χρόνια, δηλαδή τα τρία πέμπτα από την ηλικία της ανθρωπότητας, όση την υπολόγιζε η επιστήμη από τα μέσα κι ύστερα του περασμένου αιώνα. Η βαρβαρική εποχή ανοίγει με την κεραμουργία, περνά στο ανατολικό ημισφαίριο από την εξημέρωση των ζώων, την καλλιέργεια των φυτών στο δυτικό, και τελειώνει με τα σιδερένια εργαλεία.

20.000 χρόνια βαστάνε τα πρώτα στάδια της βαρβαρότητας, που στο τέλος τους διαλύονται οι αρχέγονες κομμουνιστικές κοινότητες και εμφανίζονται οι τάξεις. Η *civilisation* αρχίζει με την εφεύρεση του φωνητικού αλφάβητου, της γραφής και κυρίως με την εμφάνιση κράτους, εμπορίου, χρήματος, βιομηχανίας κλπ. Τη μεγαλύτερη της άνθιση σημειώνει στην περίοδο του καπιταλισμού, οπότε φτάνει στο κατακόρυφο η κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση με την αλματική πρόοδο των φυσικών επιστημών και με την αληθινή επανάσταση που έφερε στην παραγωγή η πραχτική εφαρμογή των ανακαλύψεων τους.-

Είναι φανερό πώς με την έννοια αυτή ο πολιτισμός περιλαμβάνει όλες τις ικανότητες όλα τα δημιουργήματα του ανθρώπου, που δεν είναι απαραίτητα για την άμεση συντήρηση της ζωής. Έτσι η εσωτερική και εξωτερική ομορφιά ενός χτιρίου είναι φανέρωμα του πολιτισμού

αντίθετα προς τη στερεότητα, τη θέρμανση του κλπ. Φανερό είναι επίσης πως η ανάπτυξη του πολιτισμού έχει ορισμένες οικονομικές και κοινωνικές προϋποθέσεις. Είναι δυνατή μόνο μέσα σε μια κοινωνία που δεν βρίσκεται αναγκασμένη ν' απασχολήσει όλες τις δυνάμεις της στην υλική παραγωγή και στην ικανοποίηση των στοιχειωδών αναγκών, παρά της μένει ελεύθερο ένα ποσοστό ενέργειας για να το διαθέσει σε έργα πολιτιστικά.

Από την άποψη αυτή ποια ιστορική θέση παίρνει ο σύγχρονος αστικός πολιτισμός και ποια αξία θα μπορούσαν να έχουν οι διαμαρτυρίες της αστικής τάξης για τους κινδύνους που διατρέχει ο πολιτισμός από μια κοινωνική της ανατροπή;

Όλοι οι παλαιότεροι πολιτισμοί που ελάμπρυναν την ιστορία της ανθρωπότητας είτανε πολιτισμοί των κυρίαρχων τάξεων. Μόνον εκείνες οι τάξεις είχαν τη δυνατότητα, απερίσπαστες από υλικές βιοτικές απασχολήσεις, να διαθέσουνε την ενεργητικότητα τους στα έργα του πολιτισμού. Οι Κινέζοι και Αιγύπτιοι άρχοντες, ιερείς και μανδρινί, οι αρχαίοι Έλληνες και Ρωμαίοι αριστοκράτες και ελεύθεροι πολίτες, οι ευγενείς φεουδάρχες αργότερα, για να δημιουργήσουνε τα περίφημα μνημεία της ωραίας τέχνης και της πνευματικής καλλιέργειας που μας άφησαν οι αιώνες, χρειάστηκε να έχουνε δίπλα τους μιαν ατέλειωτη σειρά από δούλους, είλωτες, δουλοπάροικους και «βάνουσους» χειροτέχνες που όλη τους η ζωή ήταν αφιερωμένη στη σκληρή και απάνθρωπη εργασία για την εξασφάλιση της υλικής παραγωγής των κοινωνιών εκείνων. Στην παραγωγή καμιά σχεδόν συμμετοχή δεν είχαν τότε οι κυρίαρχες τάξεις. Προορισμός τους αποκλειστικός είτανε να απολαβαίνουν τα αγαθά του οικονομικού μόχθου των κυριαρχούμενων και να θεραπεύουνε τις μούσες καλλιεργώντας τα ωραιότερα λουλούδια του ανθρώπινου αισθήματος και της ανθρώπινης σκέψης. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμη και οι φυσικές επιστήμες τους τότε είτανε περισσότερο «πνευματικές» επιστήμες («φυσική φιλοσοφία») και από την άποψη αυτή απείχαν πολύ από τις θετικές επιστήμες του 19ου αιώνα που βρίσκονται σε άμεση αλληλεπίδραση με τη λειτουργία της υλικής παραγωγής και που την ιλιγγιώδη τους ανάπτυξη κάτω από τον καπιταλισμό την καθορίζουν οι ολοένα αυξανόμενες ανάγκες του παραγωγικού μηχανισμού της κοινωνίας.

Ο καπιταλισμός προκαλεί και στο πεδίο του πολιτισμού μιαν εξίσου μεγάλη επανάσταση μ' εκείνη που 'φερε στην οικονομία. Βάζει και τη κυρίαρχη τάξη της κοινωνίας στην υπηρεσία της υλικής παραγωγής. Υποτάσσει όλες τις ενεργητικότητες της στην οικονομία. Δεν είναι πια μόνον οι μισθόδουλοι αναγκασμένοι να διαθέτουν όλο το χρόνο τους στην καταπονετική εργασία για τη λειψή συντήρηση της ζωής τους, ανίκανοι να απολαύσουν, κι ακόμα λιγότερο να δημιουργήσουν ένα δικό τους ανώτερο πολιτισμό. Και της κυρίαρχης αστικής τάξης τώρα πια οι δυνάμεις είναι απορροφημένες στον πυρετό της σώρευσης καπιταλιστικού κέρδους. Συγκρίνατε το σύγχρονο αστό, το διευθυντή μιας καπιταλιστικής φάμπρικας, τον εισοδηματία κερδοσκοπό χρηματιστή, με τον ευγενή φεουδάρχη ή τον αριστοκράτη της αρχαίας Ρώμης και των δημοκρατιών της αρχαίας Ελλάδας. Δε διαψεύδουνε τη διαπίστωση τούτη όσοι έξω από τη λειτουργία της καπιταλιστικής παραγωγής και αργόσχολα καταναλώνουν έτοιμα εισοδήματα. Γιατί στη δημιουργία του πολιτισμού παίρνουνε μέρος πάντοτε οι καλύτερες δυνάμεις των κατεχουσών τάξεων. Οι δυνάμεις αυτές στα προκαπιταλιστικά κοινωνικά συστήματα βρίσκονταν κάτω από τέτοιες οικονομικές συνθήκες που μπορούσαν ολοκληρωτικά ν' αφοσιωθούνε στην υπηρεσία του πολιτισμού. Στην αστική κοινωνία όμως γίνονται σκλάβες της παραγωγής και του κέρδους.

Ειδικά στο πεδίο της τέχνης εξαφανίζεται ταυτόχρονα κάθε δυνατότητα μιας λαϊκής τέχνης, που υπήρχε σε καθεστώτα πρωτυτερινά (λαϊκή επική και λυρική ποίηση, πολεμικά έπη των στρατιωτών, ραψωδοί, δημοτική μούσα και επαρχιώτικη διακοσμητική των χωρικών

στις ανάπαυλες της γεωργικής τους εργασίας, τροβαδούροι κλπ.). Η διεισδυση των αστικών σχέσεων στα χωριά αφαιρεί τις μεγάλες ανάπαυλες από τους κατοίκους τους, τους επιβάλλει βιοτεχνική εργασία στα διαστήματα ανάμεσα στη σπορά και στη συγκομιδή ή τους ξεσπιτώνει προς τις πόλεις κάνοντας τους προλετάριους. Τα σποραδικά φαινόμενα «λαϊκής τέχνης» που παρουσιάζονται κάποτε στις σύγχρονες κοινωνίες, είναι απομεινάρια προκαπιταλιστικών σχέσεων που ξεψυχούνε, στερημένα από την παλιά πηγαία τους αφέλεια και νοθευμένα με τους πιο αλλόκοτους τρόπους από την επίδραση του αστικού εμπορευματικού πνεύματος.

Στις πόλεις, που είναι τα εργαστήρια των νέων πολιτιστικών ρευμάτων, συντελείται μια βασική μεταβολή. Από τη μια μεριά ολοένα και μικρότερο μέρος από το εισόδημα της η νέα κυρίαρχη τάξη διαθέτει για πολυτελή έργα τέχνης και έτσι στενεύει το πεδίο της καλλιτεχνικής δημιουργίας, αντίθετα με τη σπατάλη πολυτέλειας των φεουδαρχών. Από την άλλη, στους μισθοδούλους της δεν αφήνει άλλο χρόνο διαθέσιμο έξω από την εξαντλητική εργασία και τον ύπνο τους, δηλαδή τους αφαιρεί κάθε δυνατότητα για δημιουργία μιας δικής τους λαϊκής τέχνης ή μιας καλλιτεχνικής απόλαυσης. Ο διαθέσιμος χρόνος που κατορθώνει με σκληρούς αγώνες να αποσπάσει το προλεταριάτο απορροφάται κυρίως στον οργανωτικό και πνευματικό εξοπλισμό για τον απελευθερωτικό του αγώνα, ώστε να μην είναι δυνατή η δημιουργία ενός προλεταριακού πολιτισμού. Έτσι μία νέα λαϊκή τέχνη και ένας νέος ανθρώπινος πολιτισμός δεν μπορεί να βγει από το προλεταριάτο, αλλά από την κατάργηση του προλεταριάτου σαν τάξης, δηλαδή από την καταργήση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Το προλεταριάτο είναι ο πρωτεργάτης και ιστορικός φορέας της κοινωνικής αυτής επανάστασης.

Ο καπιταλισμός σημειώνει τον ανώτατο βαθμό κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στις δυνάμεις της φύσης. Μα ταυτόχρονα υποτάσσει τοθς ανθρώπους στο ζυγό των μέσων εκείνων με τα όποια υποδούλωσε τη φύση. Όλη η ζωή της κοινωνίας γίνεται μια τεράστια οικονομική λειτουργία, όπου τα πάντα πνίγονται μέσα στο παγωμένο κύμα του υλικού συμφέροντος, του στοιχειώδους βιοπορισμού για τους πολλούς, του εκμεταλλευτικού κέρδους για τους λίγους. Δεν υπάρχει κάτω από τον καπιταλισμό εκείνο που συναντούμε στις πρωτύτερες κοινωνίες, μία τάξη που από την αντικειμενική τοποθέτηση της σχετικά με την παραγωγή να είναι προορισμένη για την καλλιέργεια του ανώτερου πολιτισμού της ανθρωπότητας.

Μα είναι ακόμη πιο μεγάλη η έκταση της επαναστατικής ανατροπής που φέρανε οι αστικές σχέσεις στο πεδίο του πολιτισμού.

Παύει πια η οικονομία να είναι ένα απλό μέσο για την κοινωνική ζωή των ανθρώπων, παύουνε πια οι πνευματικές ικανότητες των ανθρώπων ν' αντικρίζονται στην αξία την εσώτερη πούχουν αυτές καθαυτές, λ.χ. την καλλιτεχνική, ηθική κλπ. Έχουνε γίνει εμπορεύματα με αξία αγοραία, ανταλλακτική, στερεότυπη, που κρίνεται με τον παγερό κανόνα της ισοδυναμίας και μετριέται με το κοινό αριθμητικό ισοδύναμο όλων των εμπορευμάτων, το χρήμα. και ολόκληρη η κοινωνία κατάντησε μία απέραντη αγορά όπου τα πάντα πουλιούνται και αγοράζονται. Η καταστρεπτική επίδραση της μεταβολής αυτής στον πολιτισμό είναι ολοφάνερη. Γιατί παρόμοια, όπως προϋπόθεση για την πολιτιστική δημιουργία είναι η ελεύθερη και ανεξάρτητη από φροντίδες της υλικής συντήρησης άσκηση των ικανοτήτων και της ιδιοφυΐας του ανθρώπου, έτσι και ένα δημιούργημα τέχνης λ.χ. τότε μόνο έχει μία καλλιτεχνική αξία όταν είναι αυτό καθαυτό ανώτερο. Το καλλιτεχνικό έργο έχει μέσα του το σκοπό του και αυθύπαρχτη την πολιτιστική του αξία. Από τη στιγμή που θα πάρει το χαρακτήρα εμπορεύματος χάνει την υπόσταση και την αυτονομία του ως

καλλιτεχνικό έργο.

Εξαλλου, είναι αναμφίβολο πως η δημιουργία βιοποριστικού επαγγέλματος καλλιτεχνών και γενικά εργατών της πνευματικής καλλιέργειας είχε κάτω από τις συνθήκες τις αστικές για μοναδικό αποτέλεσμα να ρίξει τον εργάτη του πολιτισμού στη θέση του μισθόδουλου, να τον διαφθείρει ψυχικά, να στερέψει μέσα τους τις πηγές των άδολων και δημιουργικών αισθημάτων και τις περισσότερες φορές να τον μετατρέψει σε κοινότατο εμπορομεσίτη βιβλιοεμπορικών και άλλων ψευτοεκπολιτιστικών κατασκευασμάτων, που δέχεται την έμπνευση του από τις απαιτήσεις μιας οικονομικά κυρίαρχης μα πολιτιστικά ευνούχας τάξης.

Το φαινόμενο της «βιομηχανοποίησης» της τέχνης που προκαλεί κάθε φορά τις φλογερές διαμαρτυρίες των μικροαστών κριτικών, δεν είναι μία «ανωμαλία» του σημερινού αστικού πολιτισμού που θα μπορούσε να «διορθωθεί». Είναι αυτή η ουσία του. Είναι η έλλειψη κάθε δυνατότητας να υπάρξει αληθινή τέχνη και αληθινός ανθρωπίνος πολιτισμός κάτω από τις συνθήκες της καπιταλιστικής διοργάνωσης της κοινωνίας.

Ύστερα, η θέση των ανθρώπων που καλούνται να δημιουργήσουν τα ανώτερα έργα του πολιτισμού, ακόμη κι αυτή η πράξη της πολιτιστικής δημιουργίας χάνουν με τον καπιταλισμό ολωσδιόλου την πρώτη τους αξία. Πνίγονται και αχρηστεύονται ταλέντα δημιουργικά από έλλειψη των κοινωνικών προϋποθέσεων για την ανάδειξη τους. Σβήνουνε υψηλές δημιουργικές πνοές και τσακίζονται πνευματικές ιδιοφυΐες μέσα στο κοινωνικό σκοτάδι και στην απογοήτευση, καταφρονεμένες από μία χορτάτη και άμουση αριστοκρατία του πλούτου, που αυτή δίνει, με τα κατώτερα γούστα της το γενικό τόνο σε κάθε εκδήλωση της κοινωνικής ζωής κι αυτή κρατεί στα βάνουσα χέρια της τη ζωή του καλλιτέχνη και του εργάτη του πνεύματος. Παράλληλα όμως εξατμίζεται από την κοινωνική ατμόσφαιρα και το παλιό εκείνο καλλιτεχνικό πνεύμα που άλλοτε κυριαρχούσε και σ' αυτή ακόμη τη βιομηχανία κι έκανε ώστε νάναι ένα είδος καλλιτεχνικής δημιουργίας όχι μόνο η συγγραφή ενός λογοτεχνήματος μα και το τύπωμα του, όχι μόνο το ζωγράφισμα ενός πίνακα μα και το φτιάσιμο ενός επίπλου. Τότε το έργο ατόφιο είτανε το ενιαίο δημιούργημα του τεχνίτη του, κάθε λεπτομέρεια του είχε τη σφραγίδα των ατομικών χαρισμάτων και του ατομικού αισθήματος του δημιουργού του. Το μηχανικό σύστημα και ο βιομηχανικός καταμερισμός της εργασίας με την καπιταλιστική υπερειδίκευση εξαφανίζει την προϋπόθεση αυτή, μεταβάλλει τον τεχνίτη σε αυτόματο εκτελεστή μιας μεμονωμένης, μονότονης και εκνευριστικής κίνησης, τον κάνει εξάρτημα έμπυχο μιας μηχανής, αλλοτριώνει την παραγωγική του δραστηριότητα και την κάνει ανεξάρτητη από τις ατομικές ιδιότητες του εργάτη, ισοπεδώνει και τυποποιεί όλα τα προϊόντα της κοινωνικής εργασίας. Η τυποποίηση αυτή και η μηχανοποίηση έχουνε την ολέθρια επίδραση τους γενικά σε κάθε πεδίο της πολιτιστικής δράσης, κι ας μην είναι η επίδραση αυτή εδώ άμεση και με την πρώτη ματιά φανερή².

Σημείωση 2. Θα ήταν θέμα για μία άλλη εξέταση το ξαναζωντάνεμα, σε ανώτερη κλίμακα, του καλλιτεχνικού πνεύματος των αρχαίων πολιτισμών μέσα στην αυριανή σοσιαλιστική κοινωνία με όλη τη διατήρηση και μεγαλύτερη ανάπτυξη μάλιστα της μηχανικής παραγωγής. Στο τρίτο μέρος του «Αντι-Ντύρινγκ» ο Φρ. Έγκελς και στην «Αθλιότητα της Φιλοσοφίας» του ο Κ. Μαρξ εκθέτουν, αναλυτικότερα ο πρώτος, συνθετικά ο δεύτερος, την πορεία της οικονομικής εξέλιξης που οδηγεί με τη σοσιαλιστική οργάνωση σε μια πολυμερή και συνθετική διαπαιδαγώγηση και άσκηση των ικανοτήτων του άνθρωπου, τόσο από τεχνική όσο και από πολιτιστική άποψη.

Τέλος, τα διάφορα προϊόντα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, κάτω από την αναρχία της καπιταλιστικής παραγωγής, χάνουν πια εκείνη την οργανική σύνδεση τους το ένα με το άλλο, τη φυσική τους συνέχει και ομαλή διαδοχή — ιδιότητες που χάρη σ' αυτές οι παλαιότεροι πολιτισμοί, λ.χ. ο αρχαίος ελληνικός, υψώνονται μπροστά μας σαν μεγαλοπρεπή, ενιαία και αρμονικά σύνολα, όπου το κάθε μέρος τους έχει την ατομική και πρωτότυπη σφραγίδα του δημιουργού του, μα όλα μαζί τα μέρη, σαν βραδεία, σταθερή, οργανική ανάπτυξη και τελειοποίηση το να μεσ' από το άλλο, αποτελούνε μία αρμονισμένη, σφιχτοδεμένη, επιβλητική σύνθεση. Εσωτερική ανάγκη της καπιταλιστικής παραγωγής είναι η απότομη και σε ολόένα και πιο σύντομα χρονικά διαστήματα μεταβολή των όρων και των μεθόδων της και η αδιάκοπη μεταμόρφωση των προϊόντων. Η απαίτηση της αγοράς είναι κάθε τόσο να αντικρίζει καινούργια πράγματα, ας είναι και χωρίς καμιά συνοχή με τα χτεσινά. στην περιοχή της τέχνης η αντίστοιχη σύγχρονη τάση είναι ο πυρετός του καινούργιου, ο ακατάπαυστος νεωτερισμός αυτός καθεαυτός, το καθημερινό κυνήγι για το απλώς νεότερο και ριζικά αντίθετο με τα πριν, το απλώς εντυπωσιακό, το φανταχτερό, ανεξάρτητα από την εσωτερική αξία του η μόδα. Η τάση αυτή είναι η άρνηση κάθε φυσικής οργανικής εξέλιξης στο πεδίο της τέχνης και της πνευματικής καλλιέργειας, που έτσι γίνονται το βασίλειο του πιο ασυνάρτητου και του πιο κούφιου ντιλεταντισμού. Η βαθύτερη όμως κρίση του σημερινού πολιτισμού βρίσκεται στην αδιάλυτη αντίφαση της ιδεολογίας του προς το οικονομικοκοινωνικό καθεστώς.

Η ιδέα της ατομικής ελευθερίας ήταν το ιδεολογικό όπλο που μ' αυτό η αστική τάξη κατέλυσε τη φεουδαρχία, Η ιδέα αυτή στο επαναστατικό στάδιο της αστικής τάξης ήταν η γνήσια έκφραση των οικονομικών και κοινωνικών όρων, που αληθινά απαιτούσανε την απελευθέρωση της παραγωγής από τα συντεχνιακά και άριστο κρατικά δεσμά της κάστας και γενικά της φεουδαρχικής κοινωνικής συγκρότησης. Γι' αυτό το λόγο η αστική τάξη μπόρεσε πραγματικά την εποχή εκείνη (18ος αιώνας) να δημιουργήσει έργα πολιτισμού αξιόλογα. Από τότε όμως που η αστική τάξη έγινε κυρίαρχη τάξη της κοινωνίας (Γαλλική Επανάσταση) αποδείχτηκε πως ήταν αδύνατο νά εφαρμόσει σε όλη την κοινωνία, και συγκεκριμένα στα εργαζόμενα στρώμα την ιδέα της ατομικής ελευθερίας, χωρίς ταυτόχρονα να καταρρεύσει ολόκληρο το οικονομικοκοινωνικό καθεστώς της που ακριβώς την ιδεολογία εκείνη διακήρυχνε επίσημα για δική του. Από τότε αρχίζει εσωτερική κρίση του αστικού πολιτισμού. Το δίλημμα του είναι: ή να εγκαταλείψει την παλιά επαναστατική ιδεολογία της ατομικής ελευθερίας με αποτέλεσμα το ιδεολογικό χάος, ή να διατηρήσει την ιδεολογία του εκείνη για να σκεπάζει μ' αυτή το εντελώς αντίθετο περιεχόμενο πράξεων του με αποτέλεσμα το ηθικό χάος, δηλαδή ένα κοινωνικό συγκρότημα που κατατρώγεται εσωτερικά από μία βασική ψευτιά!

Πραγματικά η μεγαλύτερη πολιτιστική κατάχτηση του αστισμού ήταν ο κλασικός ιδεαλισμός με την κεντρική του ιδέα για τον άνθρωπο ως σκοπό αυτόν καθεαυτόν. Η ιδέα αυτή, που τη συναντούμε και σε παλαιότερους πολιτισμούς, ιδίως στον ελληνορωμαϊκό, ποτέ πριν από τον καπιταλισμό δε βρήκε μία τόσο λαμπρή και τέλεια έκφραση όσο στα τέλη του 18ου αιώνα με την άνοδο της αστικής τάξης. και όμως κανένα άλλο κοινωνικό καθεστώς δεν ποδοπάτησε τόσο βάρβαρα την ιδέα αυτή σε όλες τις εκφάνσεις των κοινωνικών σχέσεων, λ.χ. πολιτικών, οικογενειακών κλπ. Η εσωτερική λογική τάση του πολιτισμού έσπρωχνε στο νά αποτυπωθεί ή σφραγίδα εκείνη της ατομικής ελευθερίας και τού ανθρώπου ως σκοπού καθεαυτόν πάνω σε όλα τα έργα της πολιτιστικής δημιουργίας: φιλοσοφία, τέχνη, ηθική

κλπ. Μα το ζωντανό υλικό της κοινωνικής πραγματικότητας που θάπαιρνε αυτές τις πολιτιστικές μορφές, καλλιτεχνικές, φιλοσοφικές κλπ., ήταν η καθαρή άρνηση των ιδεών εκείνων. Η αντίφαση αστικής ιδεολογίας και αστικού καθεστώτος αντικαθρεφτίστηκε στα έργα του πολιτισμού σαν μια θανάσιμη αντίφαση της καλλιτεχνικής, φιλοσοφικής, ηθικής κ.λ.π. μορφής προς το περιεχόμενό τους. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο μετά την επανάσταση της η αστική τάξη ήταν ανίκανη να δημιουργήσει έναν αληθινό πολιτισμό με την υγεία, την αληθινότητα, τη φυσική και χαρωπή αρμονία και την αιώνια ομορφιά που έχουν οι αρχαίοι πολιτισμοί, όπως έξαφνα ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, και που την έχουν κυρίως γιατί απεικονίζουνε πολύμορφα, ειλικρινά και ανυπόκριτα τις ζωντανές πραγματικότητες της ανθρώπινης κοινωνίας στην εποχή τους και δεν κρύβουνε μέσα τους τη βασική ψευτιά της αστικής ιδεολογίας. Γι' αυτόν πάλι το λόγο τα μοναδικά έργα αληθινού πολιτισμού στην εποχή του καπιταλισμού στάθηκαν όχι απεικονίσεις παρά κριτική της αστικής κοινωνίας (λ.χ. Ουγκώ, Ίψεν, Χάινε, Ρώσοι λογοτέχνες κλπ.).

Η ιδεολογική κρίση του καθεστώτος παίρνει ακόμη εντονότερη μορφή στην περίοδο τη μονοπωλιακή των τραστ και των καρτέλ και των ιμπεριαλιστικών πολέμων. Η εσωτερική ψευτιά του ξεσκεπάζεται τώρα από την ίδια την κυρίαρχη τάξη με αδιάντροπη θρασύτητα. Ο μεταπολεμικός οικονομικός και πολιτικός συγκλονισμός του καπιταλισμού σκορπίζει και σ' όλη την περιοχή του πολιτισμού την αμφιβολία και την απόγνωση. Εύστοχα ειπώθηκε πως μονάχα τον κανιβαλισμό του παγκόσμιου πολέμου και τη λευκή τρομοκρατία της αστικής τάξης έρχονται να συμπληρώσουν οι διάφορες φιλοσοφικές και καλλιτεχνικές τάσεις του μυστικισμού, αποκρυφισμού, εξπρεσιονισμού, κυβισμού και τόσων άλλων -ισμών που ξεπροβάλλουνε σήμερα σαν τελευταίες υψηλές κατακτήσεις του ανθρώπινου πολιτισμού. Όλες τους έχουνε το κοινό γνώρισμα να είναι σπασμωδικές και αρρωστιάρικες αναζητήσεις της αχαλίνωτης φαντασίας, για μια διέξοδο από την αθλιότητα και την αμηχανία ενός κόσμου που καταρρέει, γεννήματα του φόβου του μπρος στην πραγματικότητα και της αδυναμίας του να βρει έναν καινούργιο σκοπό, ένα ιδανικό που να τον ενθουσιάσει.

Οι θεωρητικοί των νέων αυτών ρευμάτων μας φανερώνουνε καθαρά το αληθινό περιεχόμενό τους. Θα αναφέρουμε έναν από τους πιο έγκυρους που μας έδωσε χαρακτηριστικές παρατηρήσεις πάνω στη ζωγραφική τέχνη. Ο νατουραλισμός, λέει, και ο ιμπεριονισμός στάθηκαν πολιτιστικές τάσεις μιας εποχής προσανατολισμένης σταθερά προς τις φυσικές επιστήμες και το ματεριαλισμό και αναπαραστήσανε την τριγυρινή πραγματικότητα στην ορατή της υπόσταση. Ο εξπρεσιονισμός προχωρώντας πιο πέρα δεν περιορίζεται «στις εντυπώσεις του αμφιβληστροειδούς χιτώνα», εξαϋλώνει τη φύση, «ζητεί να συλλάβει το αιώνιο, το αληθινό, το πνευματικό» πίσω από τα ορατά πράγματα, παριστάνει το «Είναι το ανεξάρτητο από τον εξωτερικό κόσμο» και το διαμορφώνει «σύμφωνα με άλλους πνευματικότερους κανόνες κι όχι με τους κανόνες της όρασης»^{3!}

Σημείωση 3. Από το εγκωμιαστικό άρθρο του καθηγητή Walter Bombe για το ζωγράφο Lorenz Boesken, στα «Velhagen und Klassings Monatsheften» (Απρίλης, 1925). Το αναφέρει ο K. Kautsky: «Materielistische Ceschichtsauffassung» 1927, Band 1, S. 376

Και η «ανώτερη» αυτή τάση ενσαρκώνεται σε «καλλιτεχνικά» έργα που μη ξεφεύγοντας

Η κρίση του σημερινού πολιτισμού, του Π. Πουλιόπουλου

Συντάχθηκε απο τον/την Ergatiki Dimokratia

Δευτέρα, 24 Δεκέμβριος 2012 11:11 - Τελευταία Ενημέρωση Τετάρτη, 26 Δεκέμβριος 2012 14:04

από ένα φανταχτερό συμπίλημα ορισμένων χρωμάτων, σχημάτων και γραμμών ζητεί να προκαλέσει απλώς την έντονη εντύπωση και τίποτε παραπάνω και βρίσκει την «αόρατη» πλευρά των πραγμάτων με το να παριστάνει τα δέντρα όχι πράσινα αλλά μαβιά, τα άλογα με τρία πόδια και τους ανθρώπους με χέρια που βγαίνουν από την κοιλιά! Τέτοια είναι εκδηλωμένη στην καλλιτεχνική περιοχή η απομάκρυνση του νεότερου αστισμού από τη φύση και από τη θλιβερή γι' αυτόν πραγματικότητα. Αποσύνθεση δηλαδή ολοκληρωτική και χρεοκοπία κάθε ιδέας καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Γενάρης 1931

(Τό παραπάνω άρθρο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Ρυθμός», μηνιαία Έκδοση Επιστήμης και Τεχνών, περίοδος Α', αριθ. φύλλο 1, 1931, της «Φοιτητικής Συντροφιάς»).

Από το βιβλίου του Π. Πουλιόπουλου

«Άρθρα Μελέτες Πολεμικές» σελ 9-16,

Εκδόσεις "ΠΩΤΟΠΟΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ"